

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ - HÀNH CHÍNH QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

**BÁO CÁO TỔNG HỢP
KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI KHOA HỌC CẤP BỘ NĂM 2007**

Mã số: B.07-21

**NHÂN CÁCH SINH VIÊN VIỆT NAM HIỆN NAY
(QUA KHẢO SÁT MỘT SỐ TRƯỜNG ĐẠI HỌC)**

Cơ quan chủ trì : Học viện Báo chí và Tuyên truyền

Chủ nhiệm đề tài : TS. Hoàng Anh

Thư ký khoa học : ThS. Nguyễn Đình Định

HÀ NỘI - 2008

6809

17/1/08

**DANH SÁCH CÁC NHÀ KHOA HỌC
THAM GIA NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI**

1	TS. Hoàng Anh - Chủ nhiệm đề tài	Học viện BC và TT
2	TS. Hoàng Đình Cúc	Học viện BC và TT
3	ThS. Nguyễn Đình Định - Thư ký đề tài	Học viện BC và TT
4	TS. Dương Minh Đức	Ban Tuyên giáo TW
5	ThS. Phan Thanh Hải	Học viện BC và TT
6	PGS.TS Nguyễn Thế Kiệt	Học viện Chính trị - Hành
chính quốc gia HCM
7	GS.TS Dương Xuân Ngọc	Học viện BC và TT
8	ThS. Đặng Vũ Cảnh Linh	Học viện BC và TT
9	ThS. Phạm Bá Lượng	Học viện An ninh nhân dân
10	CN. Nguyễn Mai Lan	Học viện BC và TT
11	CN. Bùi Xuân Trường	Học viện Chính trị - Hành
chính quốc gia HCM

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
<i>Chương 1: NHỮNG NHÂN TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN NHÂN CÁCH SINH VIÊN</i>	12
1.1. Nhân cách và tính quy luật của sự hình thành nhân cách	12
1.2. Nhân cách sinh viên và những nhân tố tác động đến quá trình hình thành và phát triển nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay	29
<i>Chương 2: THỰC TRẠNG, NGUYÊN NHÂN VÀ XU HƯỚNG BIẾN ĐỔI NHÂN CÁCH SINH VIÊN VIỆT NAM TRONG ĐIỀU KIỆN PHÁT TRIỂN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG, HỘI NHẬP QUỐC TẾ HIỆN NAY</i>	56
2.1. Một vài đặc điểm về mẫu khảo sát của đề tài	56
2.2. Thực trạng nhân cách sinh viên Việt Nam trong điều kiện phát triển kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay	62
2.3. Nguyên nhân và xu hướng biến đổi của nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay	86
<i>Chương 3: MỘT SỐ PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP CHỦ YẾU NHẪM XÂY DỰNG NHÂN CÁCH SINH VIÊN VIỆT NAM ĐÁP ỨNG YÊU CẦU PHÁT TRIỂN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG, HỘI NHẬP QUỐC TẾ HIỆN NAY</i>	98
3.1. Một số phương hướng chủ yếu nhằm xây dựng nhân cách sinh viên Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay	98
3.2. Một số giải pháp chủ yếu nhằm nâng xây dựng nhân cách sinh viên Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay	105
KẾT LUẬN	129
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	131
PHỤ LỤC ĐỀ TÀI	141

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

1.1. Để tránh nguy cơ tụt hậu xa hơn so với các nước trong khu vực và trên thế giới, Đảng và Nhà nước ta khẳng định cần phải tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hội nhập quốc tế và ra sức phấn đấu đưa nước ta cơ bản trở thành một nước công nghiệp vào năm 2020. Trong các yếu tố dẫn đến thành công của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa và phát triển kinh tế thị trường, hội nhập kinh tế quốc tế, Đảng và Nhà nước luôn chú trọng đến việc phát triển nguồn lực con người, nhất là nguồn lực sinh viên - nguồn nhân lực khoa học trụ cột trong tương lai. Một trong những giải pháp phát triển con người là cần đặc biệt quan tâm đến phát triển giáo dục và đào tạo nói chung và đào tạo đại học nói riêng. Đảng và Nhà nước coi "phát triển giáo dục và đào tạo là một trong những động lực quan trọng thúc đẩy công nghiệp hóa, hiện đại hóa, là điều kiện để phát huy nguồn lực con người - yếu tố cơ bản để phát triển xã hội, tăng trưởng kinh tế nhanh và bền vững"¹

Quan triết tư tưởng lãnh đạo của Đảng, ngành giáo dục đã đề ra những nhiệm vụ trọng yếu, nền tảng của chương trình giáo dục đại học là xây dựng một đội ngũ trí thức tương lai có nhân cách, đạo đức, có trình độ chuyên môn nghiệp vụ cao, khỏe mạnh về thể chất đáp ứng tốt yêu cầu phát triển đất nước hiện nay. Điều đó sẽ tạo ra hệ điều chỉnh bên trong tự nguyện, tự giác, làm cho sự quan tâm của con người đối với những người khác cũng như đối với lợi ích xã hội trở thành nhu cầu và sự thôi thúc từ nội tâm. Đây là yếu tố kích thích tích cực trong mỗi con người, hướng họ biết giải quyết hài hòa mối quan hệ giữa cá nhân và xã hội, góp phần khắc phục sự mất cân đối trong quá trình phát triển con người - xã hội dưới những tác động mạnh mẽ của kinh tế thị trường và quá trình toàn cầu hóa hiện nay.

1.2. Sau hơn hai mươi năm đổi mới, Việt Nam đã đạt được những thành tựu đáng tự hào. Kinh tế phát triển làm cho mọi mặt của đời sống xã

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, tr. 108-109

hội cũng phát triển theo. Song, mặt trái của kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế lại là mảnh đất màu mỡ làm nảy sinh nhiều yếu tố tiêu cực. Những tác động tiêu cực do mặt trái của kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế đã can thiệp và đang làm băng hoại nhiều nét đẹp của văn hóa truyền thống, chà đạp lên những khuôn mẫu, những giá trị đạo đức đích thực, làm thay đổi các quan niệm sống, lối sống của người dân Việt... Có thể nói, trước thực tiễn hiện nay, quan niệm và chuẩn mực nhân cách của con người nói chung, của sinh viên Việt Nam nói riêng đang là vấn đề lớn cần nghiên cứu cả về phương diện lý luận lẫn thực tiễn. Mặt khác, các thế lực thù địch với âm mưu "diễn biến hòa bình" đã len lỏi, tiến công trên các mặt trận tư tưởng, văn hóa, lối sống hòng làm lu mờ lý tưởng, xóa nhòa những định hướng giá trị tốt đẹp mà xã hội đang hướng tới, nhất là với thanh niên, sinh viên - những chủ nhân tương lai của đất nước. Trên thực tế, đáng lo ngại là một bộ phận sinh viên suy thoái về đạo đức, mờ nhạt lý tưởng, thực dụng, thiếu hoài bão lập thân, lập nghiệp vì tương lai bản thân và tiền đồ đất nước.

Hiện nay, vấn đề đặt ra là làm thế nào để sinh viên Việt Nam đáp ứng yêu cầu hết sức nặng nề nhưng vẻ vang mà đất nước đang đặt lên vai họ? Làm thế nào để sau khi được đào tạo, họ có thể tự khẳng định, tự định hướng giá trị trong đời sống kinh tế thị trường, trong hội nhập quốc tế để có thể đứng vững trong cuộc đấu tranh với "diễn biến hòa bình" của các thế lực phản động. Họ sẽ trở thành một bộ phận quan trọng của lực lượng sản xuất hiện đại, vững vàng đi vào kinh tế tri thức, vững vàng trên mặt trận tư tưởng, văn hóa trong quá trình hội nhập quốc tế hiện nay.

1.3. Mặt khác, quan trọng hơn là mức độ quyết định việc nguồn lực sinh viên đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, đứng vững và phát huy sức mạnh chủ thể của nguồn lực nội sinh trong nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế lại phụ thuộc chủ yếu vào phẩm chất đạo đức, phụ thuộc vào chất lượng chuyên môn nghiệp vụ, hay nói cách khác chính là phụ thuộc vào cá nhân sinh viên mang nhân cách. Trên thực tế, nguồn lực sinh viên ở nước ta hiện nay đang còn nhiều hạn chế, bất cập trước những yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội đất nước. Vì vậy, việc đánh giá đúng thực trạng nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay, trên cơ sở đó đề

xuất một hệ giải pháp chủ yếu nhằm xây dựng những thế hệ sinh viên có nhân cách, góp phần phát triển nguồn lực sinh viên Việt Nam đông về số lượng và tốt về chất lượng đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế và xây dựng thành công sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước là một vấn đề có ý nghĩa lý luận và thực tiễn cấp bách hiện nay. Vì vậy, chúng tôi chọn vấn đề: "*Nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay (Qua khảo sát một số trường đại học)*" làm đề tài nghiên cứu của mình.

2. Tình hình nghiên cứu

2.1. Nghiên cứu về nhân cách nói chung, sự hình thành và phát triển nhân cách trong nền kinh tế thị trường hội nhập kinh tế quốc tế ở Việt Nam nói riêng có thể kể đến các công trình khoa học sau:

- Nghiên cứu về nhân cách - nội dung quan trọng của quá trình hoàn thiện người đã được nhiều nhà khoa học quan tâm:

"*Chủ nghĩa xã hội và nhân cách*", của tập thể các nhà khoa học Liên Xô trước đây do Nhà xuất bản Sách giáo khoa Mác-Lênin xuất bản năm 1983. Các tác giả đã nghiên cứu những vấn đề có liên quan đến sự hình thành và phát triển nhân cách trong điều kiện xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản;

"*Tâm lý học và nhân cách*" của tác giả Nguyễn Ngọc Bích, Nhà xuất bản Đại học quốc gia Hà Nội năm 2000. Tác giả đã làm rõ những nhân tố cấu thành nhân cách dưới góc nhìn của khoa học Tâm lý học;

*Động cơ và Nhân cách (Motivation and Personality)*², tác giả: Abraham Harold Maslow

Tác giả (Abraham Harold Maslow) đã đề cập đến vấn đề có tính hình chóp của những nhu cầu cơ bản của con người và con người luôn có những động cơ mong muốn đạt được những nhu cầu cao nhất và cố gắng một cách hết sức để đạt được những gì họ muốn. Quyển sách giúp chúng ta hiểu nhân cách con người ở một góc độ hoàn toàn khác biệt, nếu chúng ta nghiên cứu một cách kỹ lưỡng và hiểu được những ý tưởng, quan niệm của tác giả. Đây

2. Nxb: Amazon.com Publishser, tháng 4/2002

là một quyển sách trình bày rất kỹ về *Động cơ và nhân cách* con người và chúng ta sẽ học được nhiều điều từ quyển sách này.

*Nhân cách con người trong cuộc sống (Survivor Personality)*³, tác giả: AL Siebert,

Khi chúng ta va vấp trong cuộc sống. Chúng ta sẽ phản ứng ra sao? Một vài người sẽ tự trách mình, những người khác thì đổ lỗi do hoàn cảnh, cảnh ngộ khó khăn, tuyệt vọng của mình; hoặc sẽ bị suy sụp. Học cảm thấy thất vọng, tức giận, hoặc hơn thế nữa. Và có thể họ sẽ chửi mắng, xúc phạm đến người khác

Tuy nhiên, một vài người khác sẽ có phản ứng ngược lại, họ sẵn sàng đón nhận, đương đầu với những khó khăn, khủng hoảng đó. Họ sẽ nỗ lực vượt qua, chuyển bại thành thắng, coi đó là những bài học cho sự thành công. Phải chăng đó chính là *Nhân cách con người trong cuộc sống (Survivor Personality)*. Đó là nội dung mà cuốn sách truyền tải.

*Nhân cách - Giúp bạn hiểu mình hơn (Personality - What makes you the way you are)*⁴, tác giả: Daniel Nettle,

Đây là một tài liệu dựa trên cơ sở khoa học giúp chúng ta hiểu về nhân cách con người, và những loại nhân cách khác nhau. Tác giả đưa ra những loại nhân cách điển hình và những yếu tố nào cần có cho một nhân cách tốt. Đồng thời, giúp chúng ta hiểu được mình và giúp chúng ta tự bổ sung và hoàn thiện nhân cách của mình.

Ngoài ra còn có thể tìm hiểu một số bài viết bàn về nhân cách học của các nhà khoa học hiện nay trên thế giới qua trang: <http://www.elsevier.com>. Chẳng hạn như bài Lý thuyết Nhân cách học (Personality Theories) của Tiến sĩ C. George Boeree hoặc các bài viết bàn về nhân cách học trong mục *Chủ đề về nhân cách học (Psychology topics)* của trang web: <http://www.apa.org>.

Tuy nhiên, quan điểm về nhân cách còn có sự khác nhau và đặt ra nhiều vấn đề cho những nghiên cứu tiếp theo.

3. Nxb: Amazon.com Publishser, tháng 9/1996

4. Nxb: Oxford University Press, dự kiến sẽ xuất bản vào tháng 9/2007

- Nghiên cứu về những nhân tố tác động đến quá trình hình thành và phát triển nhân cách, đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường hội nhập kinh tế quốc tế hiện nay ở Việt Nam, có thể kể đến các tác giả:

Hoàng Đức Nhuận: "*Kết quả điều tra về vai trò của nhà trường trong việc hình thành và phát triển con người Việt Nam*", đề tài KX - 08 năm 1995; PGS,TS Nguyễn Thế Kiệt: "*Quan hệ giữa kinh tế và đạo đức trong việc định hướng các giá trị đạo đức hiện nay*", tạp chí Triết học, số 6/1996; GS,TS Hoàng Chí Bảo: "*Văn hóa và sự phát triển nhân cách của thanh niên*", tạp chí Nghiên cứu lý luận, số 1/1997; Lê Thị Thủy: "*Vai trò của đạo đức đối với sự hình thành nhân cách của con người Việt Nam trong điều kiện đổi mới hiện nay*", luận án tiến sĩ Triết học, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, 2000; PGS,TS Nguyễn Tĩnh Gia: "*Giáo dục lý luận chính trị và đạo đức cho cán bộ hiện nay*", tạp chí Cộng sản, số 22/2001, với một thông điệp giáo dục chính trị phải gắn liền với giáo dục đạo đức và phải được thể hiện ngay trong cấu trúc chương trình môn học...

2.2. Các nghiên cứu về nhân cách sinh viên và những nhân tố tác động đến sự hình thành và phát triển nhân cách sinh viên là những vấn đề được nhiều nhà khoa học nghiên cứu như:

"*Nhân cách của người sinh viên*" của tập thể các nhà khoa học trường đại học Kinh tế kế hoạch, năm 1981. Đây là công trình nghiên cứu của các nhà khoa học Liên Xô (cũ), các tác giả đã tập trung làm rõ nhân cách sinh viên và những nhân tố tác động đến nhân cách sinh viên Liên Xô vào những năm 60 của thế kỷ XX;

Nguyễn Đình Đức: "*Những yếu tố khách quan và chủ quan tác động tư tưởng chính trị của sinh viên - thực trạng và giải pháp*", luận án tiến sĩ khoa học Triết học, viện nghiên cứu chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, Hà Nội, năm 1996; Trần Sĩ Phán: "*Giáo dục đạo đức với việc hình thành và phát triển nhân cách sinh viên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay*", luận án tiến sĩ Triết học, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, năm 1999; PGS,TS Nguyễn Thế Kiệt: "*Giảng dạy lý luận Mác-Lênin và vấn đề phát triển năng lực tư duy lý luận cho sinh viên*", tạp chí Nghiên cứu lý luận, số 5/1999 ...Các công trình này, các tác giả tập trung làm nổi bật

những nhân tố tác động đến sự hình thành và phát triển của một trong những phẩm chất của nhân cách sinh viên hoặc nhân cách sinh viên với tư cách là đối tượng tác động của giáo dục;

Như vậy, qua các tài liệu đã tham khảo, chúng tôi chưa thấy có công trình nào trực tiếp làm rõ thực trạng nhân cách sinh viên Việt Nam trong điều kiện kinh tế thị trường hội nhập hiện nay, từ đó phác họa một mô hình nhân cách cần hướng đến giáo dục cho mỗi sinh viên Việt Nam. Để góp phần tìm hiểu khoảng trống khoa học này, tác giả chọn đề tài: "*Nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay (qua khảo sát một số trường đại học)*". Tác giả ý thức được rằng, đây là một vấn đề rất khó và cũng là một hướng mới cần đi sâu nghiên cứu. Những giá trị khoa học của các công trình đã nêu sẽ là những cơ sở lý luận quan trọng để tác giả tham khảo và kế thừa trong quá trình thực hiện đề tài.

3. Mục tiêu và nhiệm vụ của đề tài

3.1. Mục tiêu

Đề tài làm rõ thực trạng nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay, từ đó đề xuất một số phương hướng và giải pháp chủ yếu nhằm xây dựng nhân cách sinh viên Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế hiện nay.

3.2. Nhiệm vụ của đề tài

Để đạt được mục đích trên, đề tài cần thực hiện các nhiệm vụ sau:

- Làm rõ các khái niệm: Nhân cách và những nhân tố tác động đến quá trình hình thành và phát triển nhân cách sinh viên Việt Nam trong điều kiện phát triển kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế hiện nay.

- Phân tích thực trạng của nhân cách sinh viên Việt Nam và dự báo xu hướng phát triển của nhân cách sinh viên trong điều kiện phát triển kinh tế và hội nhập quốc tế hiện nay.

- Đề xuất một số phương hướng và giải pháp chủ yếu nhằm xây dựng nhân cách sinh viên Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay.

4. Giới hạn, sơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Giới hạn của đề tài

- Đề tài nghiên cứu nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay dưới lát cắt của khoa học triết học.

- Xây dựng nhân cách sinh viên là công việc của mỗi gia đình, của nhiều bộ, ngành và toàn xã hội nhưng trong khuôn khổ đề tài, *tác giả chủ yếu nghiên cứu những tác động của công tác giáo dục trong trường đại học với việc xây dựng nhân cách sinh viên Việt Nam hiện nay.*

- Vấn đề nhân cách có nội dung nghiên cứu bao quát nhiều yếu tố nhưng chủ yếu đi sâu vào hai yếu tố đặc trưng, cơ bản là *phẩm chất* và *năng lực*. Tuy nhiên, sự phân biệt này chỉ mang ý nghĩa tương đối trong nghiên cứu, trên thực tế năng lực cũng gắn liền với phẩm chất chứ không hẳn là một yếu tố tách rời phẩm chất. Mặt khác, tính trội đặc trưng xã hội của nhân cách được thể hiện chủ yếu ở phẩm chất trong mỗi cá nhân mang nhân cách.

Trong quá trình nghiên cứu tác giả đề tài có đề cập đến hai yếu tố chủ yếu cấu thành nên nhân cách nói chung và nhân cách sinh viên nói riêng, nhưng đối với sinh viên quá trình hoạt động thực tiễn chưa nhiều nên năng lực bộc lộ cũng chưa nhiều. Vì vậy, *đề tài chủ yếu đi sâu phân tích mặt phẩm chất của nhân cách sinh viên Việt Nam trong điều kiện phát triển kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay.*

4.2. Cơ sở lý luận của đề tài

Chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và các quan điểm, đường lối của Đảng; đồng thời, kế thừa có chọn lọc các công trình nghiên cứu của các nhà khoa học có liên quan.

4.2. Phương pháp nghiên cứu của đề tài

Dựa trên phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Trong đó, đặc biệt chú trọng đến các phương pháp như: lịch sử - logic, phân tích - tổng hợp, thống kê, hệ thống và điều tra xã hội học. Mô tả một số phương pháp cụ thể trong quá trình triển khai nghiên cứu đề tài: